

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 3 (5)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

**Farg‘ona davlat universiteti uchun
MAXSUS SON**

3

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Abduvoxidov A.A. Moliyaviy bilim va ko‘nikmalarning iqtisodiy mazmuni hamda nazariy tamoyillari.	7
Olimova N.X. Qayta tiklanadigan energiya manbalaridan samarali foydalanishni rivojlantirish strategiyalari.	11
Эргашев А.Х. Исследование текущих тенденций и ограничений инвестиционной активности предприятий в стране.....	15
Yulchiyev A.O. Turistik destinatsiya tabiati va rivojlanish omillari: taklif va talabga asoslangan yondashuvlar.....	19
Mirzayev A.T., Ne‘matova D.A. Sanoatning bazaviy tarmoqlarini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish.....	23
Karimov Sh.X. Turizm faoliyatini boshqarish jarayoniga hududiy salohiyatning ta‘sirini baholash.....	30
O‘rinboyev D.B. Qurilish materiallari sanoati korxonalarida inqirozning shakllanish bosqichlari va diagnostik ko‘rsatkichlari tahlili.....	34
Goziyev M.Sh., Bahodirova M.R. Digital transformation of corporate governance in developing economies (case of Uzbekistan).....	44
Israilova M.V. Sanatoriya-kurort sohasida mulkchilik munosabatlarini transformatsiyalashning ayrim masalalari.....	48
Turg‘unov M.M. Milliy iqtisodiyotda oziq-ovqat sanoati rivojlanishining tarmoq xususiyatlari.....	53
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish masalalari.....	58
Mannopova M.S. Agrar sohaning barqaror rivojlanishida meva-sabzavotchilik klasterlari: tuzilma, yo‘nalishlar va asosiy tamoyillar.....	63
Nematova Sh.E. Raqamli transformatsiya sharoitida xizmatlar sifat menejmenti va kichik biznes subyektlarining iqtisodiy barqarorligi.....	68
Rasulov U.A. Raqamli iqtisodiyot — yangi O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarining tayanch omili.....	72
Raximov D.Sh. Sanoat ishlab chiqarishini diversifikatsiya qilish jarayonlari va qayta ishlash tarmog‘ining raqobatbardoshlikka ta‘siri.....	77
Teshabayeva O.N. Turkiya tajribasi asosida turizm infratuzilmasini rivojlantirish yo‘nalishlari.....	81
Jumakulov Z.I., Tursunaliyeva K. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi: holati, rivojlanish tendentsiyalari va islohotlar samarasi.....	85
Jaksimova Z.R. Ko‘lam samarasi turlari, ularning tavsifi va ko‘lam samarasi asosida samaradorlikni oshirishning nazariy modellari.....	88
Yunusov A.R. "Green economy" - the problem of teaching at universities in Central Asia using the experience of european union universities.....	92
Юнусов Ш. Роль цифровизации и искусственного интеллекта в углублении региональных экономических отношений в Центральной Азии.....	95
Xalmatjanova G.D. Klasterlarni boshqarishning samaradorligini oshirish va resurslardan optimal foydalanish.....	104
Xomidov Q.Q. O‘zbekistonda turistik majmualar faoliyatini boshqarishning nazariy jihatlari.....	109
Jo‘rayev H.Q. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining strategik salohiyatini baholashning jarayon va tizimli yondashuvlari	114
Xakimov D.R. Oliy ta‘lim sohasida bozor munosabatlari rivojlanishining asosiy omillari.....	117
To‘xtasinova D. Xalqaro hamkorlikning eksport-import oqimlarini tartibga solishdagi roli.....	123
Xolmatov B.A. Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida tejamkorlik darajasini statistik baholash.....	127
Jumakulov Z.I., Baxromov B. O‘zbekiston davlat byudjetini shakllantirishda soliqlarning roli.....	131
To‘ychiyeva B.V. Oziq-ovqat sanoati korxonalarining barqarorligini ta‘minlashda strategik boshqaruvning ilmiy-nazariy asoslari.....	133
Abdisamatov Sh.A. Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar va iqtisodiy o‘shish barqarorligining asoslari hamda zamonaviy muammolari.....	141
Asraqulov A.S. Turistik xizmatlar bozorining rivojlanish xususiyatlari va turistik xizmat turlari diversifikatsiyalashuviga yondashuvlar.....	145
Rakhimova K.N., Mrs. Oubih Warda Institutional and innovative mechanisms for the development of digital tourism in Uzbekistan.....	151
Muxtorov A.A., Mirzayev A.T. Turizm sohasiga investitsiyalarni jalb etish jarayonlarini boshqarishning omilli tahlili.....	154
Usibjonova G.U., Mannopova M.S. Milliy iqtisodiyotda tadbirkorlik faoliyati va uning barqarorligini ta‘minlashning ilmiy asoslari.....	161

Oltiboyeva M.A., Teshabayeva O.N. O‘zbekiston turizm logistikasini rivojlantirishda raqamli innovatsiyalarning roli.....	166
Ximmatova G.K., To‘xtasinova D. Xizmatlar bozorida korxonalarining raqobat ustunligini barqarorlashtirish.....	170
Oltiyeva M.A., Mirzayev A.T. Hududlar resurs salohiyatini baholash orqali potensial turistik resurslarni turistik faoliyatga kiritish imkoniyatlarini modellashtirish.....	174
Xasanova R., Teshabayeva O.N. Qishloq xo‘jaligi tarmoqlarida diversifikatsiyaning hududiy jihatlari.....	180
Zufarova G.A. Ta‘lim bitiruvchilarining ko‘nikmalari va mehnat bozori ehtiyojlari o‘rtasidagi nomuvofiqlik muammosi.....	184
Ergashev J.S. "Yashil marketing" konsepsiyasi asosida energiya tejamkor qurilish materiallari bozorini rivojlantirish	187
O‘rinov A.A. Tikuv-trikotaj mahsulotlariga talabni shakllantirish va sotishni rag‘batlantirish tizimining o‘ziga xos xususiyatlari.....	192
Uzganbayeva D.T., Mo‘ydinov A. Sut va sut mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida innovatsion salohiyatini iqtisodiy-matematik va faoliyatni boshqaruv mexanizmlari takomillashtirish.....	197
Саиджоновна З.Б. Ўзбекистонда саноат корхоналарига инвестиция жалб қилишнинг иқтисодий самарадорлиги.....	201
Qodirov Z.E. Fermer xo‘jaliklari faoliyatini rivojlantirishning imitatsion modellar tizimi.....	205
Ahmadaliyeva R.A., O‘rinov A.A. Qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilishning iqtisodiy ahamiyati.....	210
Хайдаров Х. Сугурта муносабатларида сугурта тариф ставкаларини ахамияти ва муаммолари.....	214
Махамადийев М.М. Iqtisodiy tarmoqlarda innovatsion g‘oyalar bankidan foydalanishning tahliliy asoslari..	217
Madaminov G‘.M. Harbiy xizmatchilarni moddiy rag‘batlantirishda qo‘shimcha to‘lovlar tizimining iqtisodiy va institutsional asoslari.....	222
Nazirboyev D.D. Moliyaviy siyosat va ijtimoiy barqarorlik omillari.....	227
Хасанова С.И. Ишлаб чиқариш корхоналари бошқаруви назарий асослари.....	232
Teshaboyev B.A. Econometric analysis of internal and external factors affecting the management efficiency of tourism enterprises.....	237
Mustafoyeva Z.A. Fintech texnologiyalarining moliya tizimi rivojlanishidagi o‘rni va istiqbollari.....	242
Xolmirzayev U.A., Muradova N.R. Rivojlanish strategiyalarida raqobat va hamkorlik o‘rtasidagi muvozanat: nazariy yondashuv va amaliy tahlil.....	245
Sadullayev R.P. Ekologik vaziyatni barqarorlashtirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish metodologiyasi: xorij tajribasi.....	249
Мурадов Б.Х., Аширов Д.Ф., Бахтиёрв Т.Д., Собиров Х.С. Қудратов М.Н. Основные факторы инновационных процессов АЭС, устойчивых источников энергии и перехода к «Зелёной» экономике.....	258
Tursunov O.B. Transport-logistika tizimini rivojlantirish orqali iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash.....	269
Sayitbayev Sh.D. Yangi O‘zbekistonda moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘shish.....	274
Ibodulloyeva Z.S. Aligning energy systems engineering education with Uzbekistan’s renewable energy transition: rethinking curriculum reform through a policy–education lens.....	278
Salimova Z.S. Investitsiyalar va aholi daromadlari o‘rtasidagi mutanosiblikni ta‘minlashning konseptual asoslari.....	282
G‘aybullayeva Z.R., Oxunjonova K.K. Respublika tijorat banklari operatsiyalari va ularni rivojlantirish masalalari.....	286
Абдуллоев А.Ж. Ўзбекистонда маҳсулот сифатини бошқариш амалиётини давлат томонидан тартибга солиш йўналишлари.....	289
Rahimova M.I. O‘zbekistonda ayollar rahbarligidagi korxonalarining eksport faoliyati va hududiy rivojlanish tendensiyalari.....	294
Rahmatullayeva D.O. Bandlik tuzilmasining o‘zgarishi va iqtisodiy samaradorlikka ta‘siri.....	299
Valikulov Sh.Z. “O‘zbekneftgaz” AJ da investitsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirish omillari va ularni tizimli tahlil qilish.....	305
Турабекова Г.И. Яшил иқтисодиёт ва инсониятнинг барқарор келажаги учун йўл.....	312
Tajirboyev S.O. Xalqaro investitsiyalar va kapital oqimlari.....	316
Madaminov A.M. Sanoat korxonalari faoliyatida zamonaviy boshqaruv mexanizmlaridan foydalanish istiqbollari (oziq-ovqat sanoati misolida).....	319

qilmoqda. Kelgusida bank tizimini xalqaro standartlarga to‘liq moslashtirish, risk-menejmentni takomillashtirish va xususiy sektorni jalb etish ustuvor vazifalardan hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Bank tizimining taqqoslama ko‘rsatkichlari to‘g‘risida ma‘lumot*. (2024–2025). URL: cbu.uz.
2. UzDaily. *Total Assets of Uzbek Banks Reach 863 Trillion Soums, Capital Grows by 21%*. (02.10.2025).
3. UzDaily. *State-Owned Banks Maintain Dominance in Uzbekistan’s Financial Sector*. (27.10.2025).
4. Bright Uzbekistan. *Uzbekistan’s Banking Sector Sees Asset Growth*. (08.04.2024).
5. Trend.Az. *Uzbekistan Shares Loan Portfolio Volume of Banking System*. (15.02.2024).

UDK:338.436

KO‘LAM SAMARASI TURLARI, ULARNING TAVSIFI VA KO‘LAM SAMARASI ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING NAZARIY MODELLARI

ВИДЫ ЭФФЕКТА МАСШТАБА, ИХ ОПИСАНИЕ И ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ НА ОСНОВЕ ЭФФЕКТА МАСШТАБА

THEORETICAL MODELS OF INCREASING EFFICIENCY BASED ON THE TYPES OF SCALE EFFECT, THEIR DESCRIPTION AND SCALE EFFECT

Jaksimova Zuxra Rustemovna

Farg‘ona davlat universiteti Iqtisodiyot mutaxassisligi 1-kurs magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada ko‘lam samarasi nazariyasida iqtisodchilar qarashlariga ko‘ra ikki asosiy turga ajratilgani ya‘ni ichki ko‘lam samarasi va tashqi ko‘lam samarasiga bo‘lib o‘rganish mumkinligi, ko‘lam samarasiga erish orqali yirik ishlab chiqaruvchilar xarajatlarining kamaytirish, mahsulot sifatini oshirish va global raqobatda ustunlikka erishish imkonini berishi haqida yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar. Ko‘lam samarasi, iqtisodiy o‘shish, mahsulot sifati, ichki ko‘lam samarasi, tashqi ko‘lam samarasi, iqtisodiy samaradorlik.

В данной статье показано, что эффект масштаба можно разделить на два основных типа по взглядам экономистов в теории эффекта масштаба, то есть на эффект внутреннего масштаба и эффект внешнего масштаба, которые, достигая эффекта масштаба, позволяют крупным производителям снизить затраты, повысить качество продукции и получить преимущество в глобальной конкуренции.

Ключевые слова. Эффект масштаба, экономический рост, качество продукции, эффект внутреннего масштаба, эффект внешнего масштаба, экономическая эффективность.

This article highlights the fact that in the theory of scale effect, economists are divided into two main types according to their views, that is, it is possible to study the effect of internal scale and external scale, to reduce the costs of large producers by melting the scale, to increase the quality of products and achieve an advantage in global competition.

Keywords. Scope effect, economic growth, product quality, internal scope effect, external scope effect, economic efficiency.

Ko‘lam samarasi nazariyasida iqtisodchilar uni kelib chiqish manbasiga ko‘ra ikki asosiy turga ajratadi: ichki ko‘lam samarasi va tashqi ko‘lam samarasi [1]. Ular ishlab chiqarish jarayonidagi samaradorlikning oshish manbasiga, ya‘ni bu samaradorlik korxonaning o‘z ichida yuz berayotgan jarayonlar tufaylimi yoki tashqi omillar ta‘sirimi – shunga bog‘liq ravishda farqlanadi.

Ichki ko‘lam samarasi (Internal Economies of Scale): Ichki ko‘lam samarasi — bu korxonada o‘z ichki ishlab chiqarish jarayonini, resurslardan foydalanishni va boshqaruvni samarali tashkil etishi natijasida yuzaga keladigan xarajatlar iqtisodidir [2]. Bu turdagi samaradorlik faqat bitta korxonada doirasida vujudga keladi va quyidagi omillar bilan bog‘liq:

1. Texnologik samaradorlik – ishlab chiqarish hajmi ortgani sari zamonaviy texnologiyalar va uskunalar samaraliroq ishlaydi. Masalan, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari ko‘proq mahsulot ishlab chiqarishda rentabellikni oshiradi [3].

2. Mehnat taqsimoti va ixtisoslashuv – xodimlar muayyan funksiyalar bo‘yicha ixtisoslashadi, bu esa mehnat unumdorligini oshiradi va xatolarni kamaytiradi.

3. Boshqaruv xarajatlarining pasayishi – yirik korxonalarda doimiy xarajatlar (ma‘muriy, nazorat, ofis xarajatlari) ko‘p mahsulotga taqsimlanadi.

4. Xom-ashyo va materiallarni ulgurji xarid qilish – katta miqdorda xaridlar uchun chegirmalar olinadi, bu esa o‘rtacha xarajatlarni kamaytiradi.

5. Moliyaviy afzalliklar – yirik korxonalar past foizli kredit olish imkoniyatiga ega bo‘ladi, sug‘urta, logistika va marketing xarajatlarida tejash yuzaga keladi.

Ichki ko‘lam samarasi sanoat korxonalarida ishlab chiqarish jarayonining optimallashtirilishi, xarajatlar bazasining tejalishi va resurslar taqsimotining samaradorligida muhim rol o‘ynaydi.

Tashqi ko‘lam samarasi (External Economies of Scale): Tashqi ko‘lam samarasi — bu korxonaning o‘zi emas, balki u faoliyat yuritayotgan tarmoq, hudud yoki iqtisodiy muhitdagi omillar hisobiga yuzaga keladigan xarajatlar iqtisodidir [4]. Boshqacha aytganda, korxonada tashqi muhitdagi ijobiy o‘zgarishlardan foydalanib, xarajatlarini kamaytirishi mumkin. Bunga quyidagilar kiradi:

1. Sanoat klasterlari – bir hududda o‘xshash yoki o‘zaro bog‘liq sanoat korxonalarining joylashuvi mahsulot ayirboshlashni, xizmatlar ko‘rsatishni va logistika tizimini soddalashtiradi [5].

2. Infratuzilmaning rivojlanishi – yo‘llar, elektr tarmoqlari, kommunikatsiyalar va logistika tizimlarining yaxshilanishi barcha korxonalariga teng foyda keltiradi.

3. Ta‘lim va malaka markazlari – mintaqada ixtisoslashgan kadrlar tayyorlovchi muassasalarning mavjudligi korxonalarini qo‘shimcha trening xarajatlaridan xalos etadi.

4. Tahliliy va konsalting xizmatlarining mavjudligi – tashqi bozor muhitini tahlil qiluvchi tashkilotlar, ilmiy-tadqiqot institutlari, davlat yordami.

5. Bozor infratuzilmasining kengayishi – yaqin atrofda savdo markazlari, eksport-import terminallari, xalqaro savdo logistikasi mavjud bo‘lsa, bu ham xarajatlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Tashqi ko‘lam samarasi davlat siyosati, hududiy iqtisodiy infratuzilma va klasterlashuv bilan chambarchas bog‘liq. Bunday samaradorlik har bir alohida korxonada tomonidan emas, balki butun soha, sanoat zonasi yoki region darajasida yuzaga chiqadi.

Ko‘lam samarasi turlarining korxonada faoliyatiga ta‘siri: Ko‘lam samarasi — sanoat korxonalarining ishlab chiqarish miqyosini kengaytirgan holda xarajatlarni kamaytirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga yo‘naltirilgan muhim mexanizmdir. Bu tushuncha bevosita korxonaning hajmi, resurslardan foydalanish darajasi va tashkil etilgan ishlab chiqarish tizimi bilan bog‘liq bo‘lib, korxonada faoliyatining barcha bosqichlariga ta‘sir ko‘rsatadi.

Kichik korxonalar odatda cheklangan ishlab chiqarish quvvatlari va resurslar asosida ishlaydi. Ular ko‘pincha yuqori tannarx, past miqdordagi mahsulot va nisbatan qimmat marketing, logistika, boshqaruv xarajatlari bilan to‘qnash keladi. Kichik ishlab chiqarish hajmi tufayli ichki ko‘lam samarasidan deyarli foydalana olmaydi. Shu sababli:

- mahsulot tannarxi yuqori bo‘ladi;
- raqobatbardoshlik past bo‘ladi;
- texnologik yangiliklarni joriy etish imkoniyati cheklangan.

O‘rta korxonalar hajmi jihatidan resurslardan samarali foydalanish, mehnat taqsimoti, boshqaruvni optimallashtirish kabi ichki ko‘lam samarasi elementlarini qo‘llash imkoniga ega bo‘ladi. Ular:

- o‘rtacha tannarxni pasaytiradi;
- malakali ishchi kuchi va avtomatlashtirilgan uskunalardan samaraliroq foydalanadi;
- mahsulot assortimentini kengaytirish orqali bozorni qamrab oladi.

Shu bosqichda tashqi ko‘lam samarasi ta‘siri ham sezila boshlaydi, ayniqsa sanoat zonalar yoki klasterlarda faoliyat yuritayotgan o‘rta korxonalar uchun.

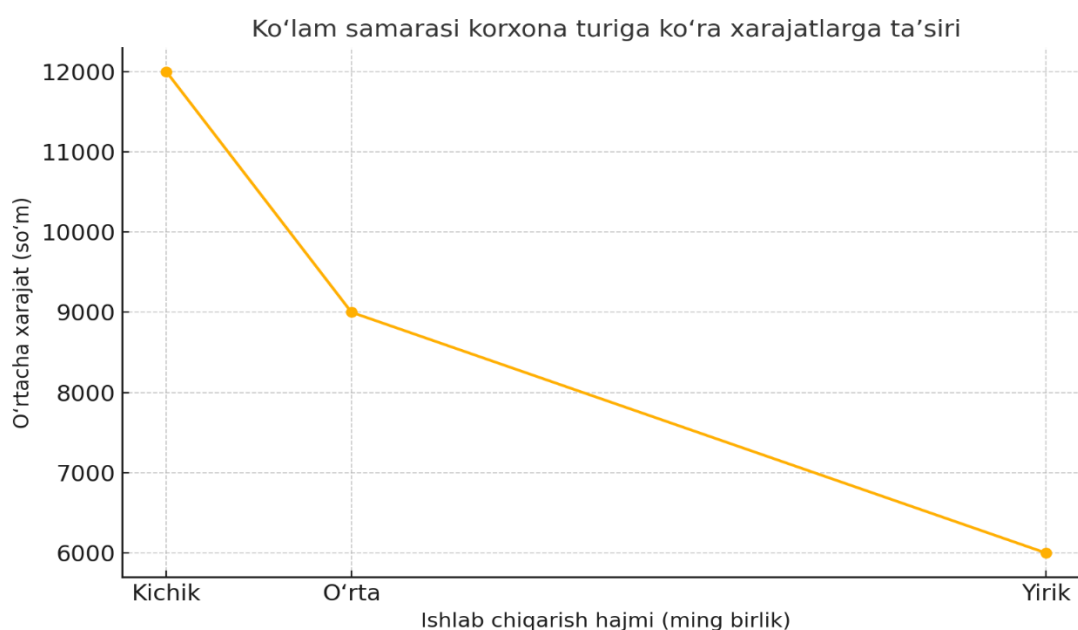
Ko‘lam samarasi turli hajmdagi korxonalar faoliyatida har xil ta‘sir kuchiga ega. U yirik ishlab chiqaruvchilarga xarajatlarni kamaytirish, mahsulot sifatini oshirish va global raqobatda ustunlikka erishish imkonini beradi. Shu sababli, O‘zbekiston sanoatini rivojlantirishda ko‘lam samarasi omilini inobatga olgan holda korxonalarni yiriklashtirish, klasterlashuvni rag‘batlantirish va infratuzilmani rivojlantirish muhim strategik yo‘nalishlardan biridir [6].

Quyidagi jadvalda va rasmda ko‘lam samarasi turli xil korxonalar turlarining faoliyatiga qanday ta‘sir ko‘rsatishi aks ettirilgan:

1-jadval

Ko‘lam samarasi turli xil korxonalar turlarining faoliyatiga qanday ta‘sir ko‘rsatishi

	Korxonalar turi	Ishlab chiqarish hajmi (ming birlik)	O‘rtacha xarajat (so‘m)	Ko‘lam samarasi darajasi
1	Kichik	10	12000	Past
2	O‘rta	50	9000	O‘rta
3	Yirik	200	6000	Yuqori

1-rasm. Ko‘lam samarasi korxonalar turiga ko‘ra xarajatlarga ta‘siri

Kichik korxonalar: ishlab chiqarish hajmi kichik, xarajatlar yuqori

→ ko‘lam samarasi past.

O‘rta korxonalar: ishlab chiqarish hajmi ortadi, xarajatlar pasaya boshlaydi → ko‘lam samarasi o‘rta.

Yirik korxonalar: ishlab chiqarish hajmi katta, xarajatlar ancha kamayadi → ko‘lam samarasi yuqori.

Sanoat tarmoqlari kesimidagi farqlari: Ko‘lam samarasi barcha sanoat tarmoqlarida bir xil darajada namoyon bo‘lmaydi. Har bir tarmoqning texnologik xususiyati, ishlab chiqarish jarayonining avtomatlashtirilgan darajasi, mehnat ulushi va resurslardan foydalanish samaradorligi ko‘lam samarasi darajasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Misol uchun, O‘zbekistondagi yirik korxonalar, jumladan "UzAuto Motors" ishlab chiqarish hajmini oshirish orqali har yili yangi modellar ishlab chiqarishda tannarxni sezilarli darajada kamaytirmoqda. Bu ko‘lam samarasi orqali tannarxni optimallashtirishga klassik misoldir. Shu bilan birga, kichik ishlab chiqaruvchilar uchun esa ishlab chiqarish hajmini haddan ortiq oshirish salbiy oqibatlar keltirib chiqarishi mumkin: zaxira muammosi, logistika qiyinchiliklari, nazorat murakkabligi.

Ko‘lam samarasi va o‘rtacha xarajatlar o‘rtasidagi mikroiqtisodiy munosabatni tushunish orqali korxonada ishlab chiqarishni optimal miqyosda tashkil etadi. Bu nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki resurslardan foydalanish, tannarxni boshqarish va raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish imkonini ham kengaytiradi.

Ko‘lam samarasi va ishlab chiqarish funksiyasi (Cobb–Douglas modeli asosida): Ko‘lam samarasi iqtisodiy nazariyada ishlab chiqarish resurslari o‘zgarishi bilan ishlab chiqarish hajmining qanday o‘zgarishini tahlil qilishda muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, bu jarayonni matematik ifodalashda Cobb–Douglas ishlab chiqarish funksiyasi asosiy vosita sifatida qo‘llaniladi [7].

Cobb–Douglas funksiyasi:

$$Q=A \times L^{\alpha} \times K^{\beta} \quad (1.8)$$

Bu yerda:

- Q – ishlab chiqarish hajmi (output);
- A – texnologik koeffitsiyent (ishlab chiqarish samaradorligi);
- L – mehnat resurslari (labour);
- K – kapital resurslari (capital);
- α, β – mehnat va kapitalga bo‘lgan elastiklik darajasi ($0 < \alpha, \beta < 1$).

Cobb–Douglas modelida $\alpha+\beta$ yig‘indisiga qarab ko‘lam samarasi aniqlanadi [8]:

3-jadval

Ko‘lam samarasi turlari– model tahlili asosida

$\alpha+\beta$ qiymati	Ko‘lam samarasi turi	Tavsif
$\alpha+\beta=1$	Doimiy ko‘lam samarasi	Resurslar 2 baravar oshsa, chiqish ham 2 baravar ortadi
$\alpha+\beta>1$	Ijobiy (o‘suvchi) ko‘lam samarasi	Resurslar 2 baravar oshsa, chiqish undan ham ko‘p ortadi
$\alpha+\beta<1$	Salbiy (kamayuvchi) ko‘lam samarasi	Resurslar 2 baravar oshsa, chiqish 2 baravardan kam ortadi

Amaliy izoh: Masalan, agar ishlab chiqarish funksiyasi quyidagicha bo‘lsa:

$$Q=1.2 \times L^{0.6} \times K^{0.5} \quad (1.9)$$

Bu yerda $\alpha+\beta=1.1$, ya’ni o‘suvchi (ijobiy) ko‘lam samarasi mavjud. Bunda resurslarni ko‘paytirish bilan ishlab chiqarish hajmi nisbatan tezroq ortadi. Bu holat yirik sanoat korxonalarida kuzatiladi, ayniqsa avtomatlashtirilgan yoki texnologik ishlab chiqarishlarda [9].

Agar esa $\alpha+\beta=0.8$ bo‘lsa, bu salbiy ko‘lam samarasini bildiradi – resurs ko‘payishi natijasida hosil qilinadigan mahsulot nisbatan sekin ortadi (masalan, mehnatga ko‘proq tayanadigan kichik korxonalarda) [10].

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Boltaboyev M.R., Pardayev M.K. va boshqalar. “Sanoat iqtisodiyoti”. – T.: Iqtisodiyot, 2020.
2. Tuxliyev I.S. Korxonada iqtisodiyoti va menejmenti. – T.: Iqtisodiyot, 2021.
3. Safarov B.Sh. Korxonada samaradorligini oshirish usullari. – T.: IQTISOD, 2022.
4. Hamidov O.H. Sanoat klasterlari va ularning rivojlanish istiqbollari. – T.: Ilm Ziyoyi, 2021.
5. Mirzayev A.T. Strategik menejment asoslari. – T.: Iqtisodiyot va moliya, 2021.
6. Ibragimov N.S. Raqobat ustunligini ta’minlashda ko‘lam samarasi. – T.: Innovatsiya, 2022.